

SZEPTEMBERTŐL—MÁRCIUSIG

Maróthy Jenőért, a fiatalon elhunyt felvidéki elbeszélőért méltán fáj valamennyiünk szíve. Sok magyar író sok pompás színnel tette gazdagabbá a felvidéki táj és élet örökké alakuló képét. A sorban olyan nagy nevek vannak, mint Jókai Mór, Tompa Mihály, Mikszáth, Mécs László. De aki a magyar és szlovák nép együttélését meg akarja ismerni — s most az utolsó húsz esztendő keserveire és hibáira is gondolunk, de meg az ezeréves együttélés csöndes napjaira is —, sehol sem találja meg jobban ennek az életnek színét, ízét, velejét és hevét, mint az *Új urak régi hegyek között* remekbe készült elbeszéléseiben. Az egyiket (*Drapák érzi a tavaszt*) francia nyelvre is lefordították, de a többi is mind megérdemelne a fordítás koszorúját.

Most új könyv: az író sírontúli regénye¹ érkezett meg édes ajándékként. Lukovka lelkipásztorának élete köré szövődik az elnyomatás mesteri jellemzése s végül a felszabadulás örömeke, mert Maróthy Jenő előre megírta a felszabadulást. Igazi hősei azonban a lukovkai s környékbeli parasztok, akiknek csöndes hűségét s egészséges józanságát az életből leste el az író, aki köztük élt.

Íme néhány lap a *Szeptembertől — márciusig* második kötetéből. A lukovkai legények nem győzik várni a magyarokat s nem tudnak ellenállni a magyar kenyer vonzásának...

Sárgult a lukovkai búza.

Már ahol sárgult, mert Lukovkán bizony csak a nagy gazdák vetettek... A falu fölött valami messze földről érkezett meleg illat úszott. Ért, pirult a távoli mezőkön az emberek kenyere.

A Gyarmat felől szálló fuvalom elhozta hidak, víztükrök és határok fölött a magyarországi búzaföldek üzenetét. Az Öreghegy s az Ostri-vrh elfogta a szellőt, megremegett tőle, azután csendesesen leeresztette édességét a falu házai közé.

A lukovkaiakat forró nyugtalanság szállotta meg. A zsellérsoron tompa zsbongás vonult keresztül.

— Gyerünk a csehekhez útlevéért! — lihegte Boszák Josko.

— De hiszen már esztendők óta nem adnak! — vetette ellen Klincov.

— Az más volt eddig! — csikorgatta a fogát Manzsiak. — Eddig még nem ettünk korpakenyeret!

Forrt, kavargott a felduzzadt indulatok árja. Eltépte az óvatosság utolsó kötelékeit is, s akkor egész házsorok kiáltották egyszerre:

— Gyerünk útlevéért!

Különös fölindulás volt. Jóformán meg se lehetett érteni. Ugyan mi jutott egyszerre eszébe Lukovkának? Hiszen jól mondta Klincov: a csehek évek óta nem engedték át a lukovkaiakat Magyaror-

¹ Kapható a Studium könyvkiadóvállalatnál és az író özvegyénél: Dr. Maróthy Jenőnéél, Budapest, I., Gellérthegy-u. 31. Ára 4 P.

szágra — aratni. Megszokhatta már ezt az állapotot a falu, mint a hozzátartozó korpakenyeret... Vagy hogy most már ebből a kenyérből se volt elég Lukovkán? S ezért hiányzott volna annyira a magyarországi „arató-búza“?

A falut nem lehetett többé Saskótól visszatartani. Fenyegető morajjal tapadtak össze az emberoszlopok s mentek a raj királynéja után, akit ezúttal csak a szerepe miatt lehetett királynénak nevezni, mert nem volt az más, mint Boszák Josko.

— Hajde! Hajde! — kiáltották a csetnikok. — Mit akartok? Hová mentek? Megálljatok.

Nem lehetett azokat megállítani. Úgy vitték magukkal a két szuronyos csetnikot, mint a nyári záportól megáradt Rieka a vizébe hullott zöcskéket.

— Bratia! Bratia nasi! — rikácsolták félig parancsoló, félig megkönyödött hangon az előljáróság tagjai: Belicz, ifjabb Pukács és Fojtyik. — Az Isten szerelmére! Mi történt veletek? Azonnal menjtek haza.

— Haza? — ordította Boszák Josko. — Hát mutassátok meg, hol a mi hazánk? Mert én nem tudom!

Olyan vészes zúgás morajlott fel ezekre a szavakra a lukovkaiak soraiból, hogy Hajda segítségért kiáltott, Plyuhacsek futásnak eredt, az előljáróság pedig Plyuhacseket követte s magára hagyta a megszorított Hajdát, akit egy darabig hullámról-hullámra dobott a haragos tenger s végül, mint valami hajótöröttet, kivetette magából s fejfelé röpítette az országút csalánnal benőtt sáncának kellős közepébe.

— Telefonozni! — törülgette le magáról nyögve, köpködve és újból megfutamodva a latyakot Hajda. — Telefonozni!

Mintha bizony a telefon jóvá tehetné volna azt a sok mindenféle ízt, amit Hajdának az árokban meg kellett kóstolnia.

De Hajda csak futott a többiek után s fáradhatatlanul sipákolta:

— Telefonozni! Telefonozni!

— Azt! Azt! — lihegte hátra se fordulva Plyuhacsek. — Gyerünk telefonozni!

Megtelefonozták Sasköre — jó tábori telefonon —, hogy baj van! A lukovkaiak tömegesen vonulnak Saskő felé és Hajda már „meg is sebesült“.

Azután sorra megvizsgálták a laktanya ajtóinak zárát és bezárkóztak Hajdával és családjával a legerősebbnek látszó ajtó mögé.

— Naszkaz visov...! — szitkozódtak az udvaron Lukovka előljárói. — Hát mi hová zárkózzunk?

Erre a kérdésre bizony nem volt valami könnyű megfelelni. A csehek semmiképen sem akarták a maguk helyzetét Belicz és Pukács gárdájával súlyosbíttani. És akkor a tanácsstagokon is végigborzongott az az érzés, ami Boszák Josko szívéen villámlott az imént keresztül: hogy nekik nincs hazájuk.

S ebben az érzésben súlyos igazság bontotta ki első leveleit...

... A lukovkai zsellérek — majdnem egész Lukovka — ott voltak az Éleshegy erdei útján Saskő felé. Jobbra-balra tőlük hangosan zúgtak a cserfák, mintha valami elfojtott szenvedély zihálása áramlott volna keresztül a tüdejükön. A föld döngött, mint hulló gőron-

gyök a koporsón; először rendszertelenül össze-vissza, majd ütemesen, akárha az erdő szíve dobogott volna benne.

A lukovkaiak egyszerre léptek s úgy érezték, hogy katonák. Egy hirtelen feltámadt eszme katonái. Mentek, dörgették a földet s a földből kiáramló erő valami keserű, dacos kuruc forgószelet kavart a lelkükben s erre, mint a vihar, úgy tört ki belőlük a nóta:

— Édesanyám, ha bejön... Édesanyám, ha bejön Egerbe...

Magyar nóta!

A fák, bokrok, erdei virágok, málnavesszők és szamócacseppek megdöbbenve emelték föl a fejüket.

Magyar nóta? Most?! Itt?!... A saskői úton?!

De azután elfutotta szemüket, lelküket a boldog szenvedély könnye és együtt fújták a felrendülő vén hegyoldalakkal:

... Ott lát engem komisz baka ruhába'...

Zúgott, bűgött, harsogott a magyar nóta Lukovka határától Saskőig.

A kis mezőváros már tele volt széles kalapú, halinás tóttal. A hegyi, erdei utak úgy ontották őket magukból, mint a tavaszi nap-sugár a megolvadt hóvizet. Voltak ott himzett kötényű dacsolamiak, réztüszős zuhányiak, rojtos ingujjú turicskaiak és még tíz-tizenöt névtelen hegyi falu földarcú küldöttei.

Komorak voltak, rongyosak és némák.

De ebben a némaságban annyi erő feszült, mint a nyári ég koromfekete fellegeiben. Összetörlődva, fehérszegélyű jegesfelhőket lengetve fátyol gyanánt, rohamlépésben dübörögtek előre a nacselnik hivatala felé.

Azután végigsuhintott rajtuk az első villám s kigyújtotta a fekete embernyáj támadó oszlopaít.

Kemény dörejjel szakadt ki belőlük a kiáltás:

— Ütlevelet!

Úgy hangzott ez, mintha azt kiáltották volna:

— Kenyeret!

A nacselniki hivatal körül két század katona állt, vállhoz emelt puskával.

— Ütlevelet!

— Hátra!

— Ütlevelet!

Puskák dörrentek, gépfegyverek kalapáltak végig a saskői völgy-katlanon.

S akkor valami szörnyű ordítás csapott az égre. Alaktalan, réműletes, dörgő és végtelen jajszó, mint az emberi kétségbeesés...

... Fújt, fújt a szél s hozta az érett búza szagát Magyarország felől...